

پیشگامان
تاریخ مطبوعات

● برگه از تاریخ مطبوعات برون مرزی ایران / محمد گلبن

● باز هم درباره ستاره سرخ / دکتر ناصرالدین پروین

ستاره سرخ (مجله ماهیانه)^۱

نشریه «ارگان کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران» چاپ وین اطریش ۱۳۰۹ - ۱۳۰۸

۵۰۹

۱. فرقه کمونیستی ایران: درباره این فرقه مقالات و رسالات و کتبی چند انتشار یافته است بخصوص در مجلات و نشریه‌هایی که در خارج از ایران منتشر می‌شده‌اند. مطالب مفصلی هم در مجموعه «اسناد تاریخی جنبش کارگری، دموکراسی، و کمونیستی» که در اروپا توسط محقق آگاه و کوشا آقای دکتر خسرو شاکری منتشر شده است. با کتاب پرفسور سپهر ذبیح ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی. نگارنده سالها تلاش کرد که مطلبی نسبت به شناخت ناشرین مجله ستاره سرخ به دست آورد. متأسفانه هیچ اثری به دست نیامد. از بسیاری از کسانی که گمان می‌برد اطلاعی از گردانندگان و ناشرین این مجله داشته باشند جویا شد. آخرین نفری که آقای دهباشی مدیر مجله بخارا گمان می‌کرد اطلاعات خوبی در این مورد داشته باشد جناب آقای دکتر عنایت‌الله رضا بودند. اخیراً توسط دوست گرامی آقای دکتر عنایت‌الله مجیدی با ایشان تماس حاصل شد و در مرکز دایرةالمعارف خدمت ایشان رسیدم با کمال بزرگواری و کشاده رویی مرا پذیرفتند. درباره ستاره سرخ از ایشان سؤال کردم فرمودند: «بنده تا به حال این نشریه را ندیده بودم و گمان می‌کنم گردانندگان آن اولین گروه کمونیستی بودند که در اروپا فعالیت داشتند چون سلطان زاده، میکائیلیان، زره حسابی، لادین اسفندیاری، مرتضی علوی برادر بزرگ بزرگ علوی. احتمالاً نظر آقای دکتر رضا باید درست باشد زیرا در آن ایام رهبران حزب کمونیست که به اروپا و روسیه رفت و آمد داشتند عبارت بودند از عبدالحسین دهباز، حسابی زره، لادین اسفندیاری برادر نیماپوشیچ، و مرتضی علوی. دکتر ارانی که در آن ایام در آلمان تحصیل می‌کرد با افراد یاد شده ارتباطی نداشت. در مورد مجله ستاره سرخ در جلسه دادگاه مستنطق از دکتر ارانی می‌پرسد که با نشر مجله ستاره سرخ چه ارتباطی داشتی، دکتر ارانی می‌گوید من با نشر آن مجله هیچگونه ارتباطی نداشتم «یک شماره این مجله را لادین اسفندیاری به من داد و یک شماره را آقای حسابی» به نقل از متن محاکمات ارانی.

امید است برای روشن شدن گوشه‌ای از تاریخ مطبوعات فارسی کسانی که اطلاع دقیقی در این رابطه دارند نظر خود را به وسیله مجله بخارا اعلام فرمایند. (مؤلف)

پرولتارهای روی زمین متحد شوید

ستاره‌سرخ

ژوئیه‌سکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سال اول — شماره ۳ و ۴

هجری شمسی = ۱۹۳۰ - ۱۹۲۹ میلادی بعد از فعالیت حزب دمکرات در آذربایجان و ترکیه (عثمانی) و ایران در آغاز به قدرت رسیدن سردار سپه در ایران و تغییر سلطنت از قاجاران به پهلوی چند نشریه تندرو در ایران و آلمان و اطریش شروع به انتشار کردند. از آن جمله نشریات برون مرزی، یکی نشریه پیکار و دیگری نهضت بودند که محمد فرخی یزدی مدیر روزنامه طوفان و طوفان هفتگی در آلمان منتشر کرد. بعد از دو نشریه یاد شده پیکار و نهضت کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران در وین مجله ماهیانه ستاره سرخ را منتشر کرد. مجله ستاره سرخ با مقالات متفاوت و آگاهانه از اوضاع ایران به چاپ می رسید و به صورت پنهان به ایران و دیگر اعضاء این کمیته در کشورهای دیگر می رسید.

زنده یاد محمد صدر هاشمی اصفهانی که نسبت به معرفی مطبوعات و نشریات فارسی زحمات زیادی را متحمل شد در کتاب چهار جلدی خود نامی از این نشریه مهم به میان نیاورده است و من ندیده ام که دیگران هم که درباره روزنامه ها و مجلات فارسی زحمانی کشیده اند نسبت به معرفی این مجله تلاشی کرده باشند.

درباره نشریه پیکار و نهضت که به مدیریت فرخی یزدی در آلمان منتشر شده است در چند جا جستجو کرده ام و به معرفی این دو نشریه پرداخته اند. اما در مورد مجله ستاره سرخ مطلبی ندیده ام و اگر دیده ام حافظه ام امروز یاری نمی کند که منابع آن را معرفی کنم. تنها جایی که در خاطر دارم به مجله ستاره سرخ اشاره شده است شماره ۳ و ۴ سال اول این مجله مقاله مفصلی درباره «مسئله ملیت و زبان در ایران» به چاپ رسیده که در یادداشت های استاد ملک الشعراء بهار دیدم از این مقاله نام برده بود. آن منابع را در کتابشناسی زبان و خط یاد کرده ام. و جای دیگری ندیده ام که از این مجله ماهیانه نامی به میان آمده باشد. مجله ماهیانه ستاره سرخ ارگان فرقه کمونیست ایران یکی از مهمترین نشریه هایی است که در بیرون از مرزهای ایران به چاپ رسیده و با مقالات ارزنده مشکلات آن روز ایران را به ثبت رسانیده است. اینک با معرفی این مجله سیاسی که در وین اطریش در سال ۱۳۰۸ شمسی مطابق ۱۹۲۹ میلادی انتشار یافته و در این مختصر به معرفی آن می پردازد بخش تازه ای به شناخت مطبوعات برون مرزی فارسی اضافه می شود. نگارنده تا به حال هشت شماره از این مجله را دیده ام که در اینجا به معرفی آنها در زیر می پردازم.

شماره اول و دوم (۱-۲) این نشریه بدون تاریخ نشر است و چنین به نظر می رسد که این مجله قرار بوده هر سال ۱۲ شماره منتشر بشود. شماره ۱ و ۲ سال اول به احتمال

قرب به یقین در فروردین و اردیبهشت ۱۳۰۸ شمسی برابر آوریل و مه ۱۹۲۹ میلادی منتشر شده است و شماره ۳-۴ سال اول، (در خرداد و تیر ۱۳۰۸ مطابق زوئن و ژوئیه ۱۹۲۹ میلادی) در ۱۱۶ صفحه منتشر شده است. شماره ۵-۶ سال اول در (آبان و آذر ۱۳۰۸ مطابق نوامبر و دسامبر ۱۹۲۹ میلادی) در ۱۰۵ صفحه انتشار یافته است و شماره ۷-۸ در آغاز فروردین سال ۱۳۰۹ شمسی مطابق آوریل ۱۹۳۰ میلادی در ۹۲ صفحه پس از سه ماه تأخیر منتشر شده است. نگارنده در مجموع ۸ شماره این نشریه را دیده‌ام و نیز اطلاع ندارم که این مجله ماهیانه کلاً چند سال یا شماره انتشار یافته است. برای اینکه فهرست مطالب این مجله ارزنده بیرون مرزی را در اختیار دوستداران تاریخ مطبوعات ایران بگذاریم. فهرست مطالب تمام شماره‌های این نشریه ارزنده را که برای نخستین مرتبه به معرفی آن می‌پردازیم، در زیر می‌آوریم.

فهرست مطالب شماره ۱-۲ سال اول ۱۳۰۸ شمسی مقاله اول:

۱. از طرف هیئت تحریریه ص ۵-۶

۲. سیاست امپریالیزم انگلیس در ایران معاصر و راه ترقی در ایران به قلم: س. هرمز ص ۷-۱۹.

۳. کنگره ششم بین‌الملل کومونیستی به قلم: م.ع، ص ۱۹-۳۰.

۴. بودجه دولتی و ارتجاع رژیم پهلوی به قلم: ر. پیامی، ص ۳۰-۴۲

۵. مجلس هفتم یا پارلمان پهلوی به قلم: س. ذ، ص ۴۲-۵۳

۶. نامه کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران به تشکیلات محلی راجع به انتخابات اخیر پارلمان، ص ۵۳-۵۵

۷. صدای تأمینات طهران و سفارت انگلیس از حلقوم روزنامه ایران و آذری ترک: به روایه گفتند شاهدت کیست؟ گفت دُمم!، ص ۵۵-۶۱

۸. زارع در سرخرمن، منظوم گفته‌ا. کارگر، ص ۶۲-۶۴

۹. حجازی قهرمان نهضت کارگری در ایران، به قلم زحمتکش، ص ۶۴-۶۶

۱۰. نهضت انقلابی ایرانیان مقیم اروپا، به قلم: ع. رهبر، ص ۶۶-۶۸

۱۱. مکاتیب وارده، از طهران به ما می‌نویسند: اول ماه مه ۱۳۰۷، به قلم: منصور، ص ۶۹-۷۴.

۱۲. نامه محسن طاهر از آبادان، «وضعیت کارکنان شرکت نفت»، ص ۷۳-۷۵.

۱۳. نامه‌ای از مسجد سلیمان به قلم کارگر جنوبی «وضعیت کارگران مسجد سلیمان»،

ص ۷۵-۷۶.

۱۴. نامه‌ای از مشهد به قلم ظفری، اوضاع خراسان، ص ۷۶-۷۸.
۱۵. رفقای حزبی و انتشارات حزب. آدرس مجله. شماره ۳-۴ (خرداد و تیر ۱۳۰۸ مطابق ژوئن و ژوئیه ۱۹۲۹ میلادی) ۱۱۶ صفحه.
- فهرست مندرجات:
۱. نهضت‌های انقلابی ایران بعد از جنگ عمومی به قلم: س. هرمز، ص ۱-۱۹.
 ۲. مسئله فلاحت در ایران، به قلم: م. ساریان، ص ۱۹-۲۹.
 ۳. مسئله ملیت و زبان در ایران «با مقدمه‌ای از قطعات کنگره فرقه کمونیست ایران» به قلم سیاوش ذوقی، ص ۲۹-۴۵.
 ۴. بالشویکی کردن فرقه ما، به قلم: گ. ش، ص ۴۵-۵۰.
 ۵. ملاحظات، بالشویکی کردن فرقه خودمان (از طرف هیئت تحریریه)، ص ۵۰-۵۶.
 ۶. توضیحات کمیته مرکزی راجع به ماده (۸) قطعنامه سیاسی کنگره دوم فرقه کمونیست ایران، ص ۵۴-۵۶.
 ۷. کنگره ۱۲ فرقه کمونیست آلمان، ص ۵۶-۵۹.
 ۸. نسوان و فرقه کمونیست، به قلم: پ. ش، ص ۶۰-۶۲.
 ۹. زن در ایران گوینده ا. کارگر، ص ۶۲.
 ۱۰. بانک شاهنشاهی وسیله استثمار امپریالیستی از ایران به قلم: مقتدر سراج، ص ۶۳-۸۲.
 ۱۱. اول اوت روز بین‌المللی بر علیه جنگ امپریالیستی، ص ۸۳-۸۵.
 ۱۲. افغانستان خون‌آلود یا صحنه سیاست حاضرة امپریالیزم انگلیس، ص ۸۶-۹۲.
 ۱۳. جراید مزدور امروزی یا مطبوعات درباری، به قلم: ع. نوین، ص ۹۲-۱۰۵.
 ۱۴. آنچه دکتیو از پاریس می‌بیند «ستاره ایران» نمی‌خواهد در تهران ببیند، ص ۱۰۵-۱۰۹.
 ۱۵. اعتصاب کارگران نفت جنوب «یک، دو، سه، چهار. یک، دو، یک، دو ادبیات رنجبری» گوینده: ا. کارگر، ص ۱۰۹-۱۱۱.
 ۱۶. کارگران انقلابی معادن نفت جنوب قوه صنفی خود را نمایش می‌دهند، ص ۱۱۱-۱۱۳.
 ۱۷. مکاتیب وارده:
- از مشهد می‌نویسند: در مشهد من حیث‌المجموع ۱۶۶ دکان خیاطی است که شامل ۱۶۶ استاد صاحب دکان و ۵۱۳ نفر کارگر و شاگرد است. در بزرگترین این دکانها ۱۵ نفر

کارگر کار می‌کنند دکان‌های خیاطی از حیث نواحی مطابق صورت ذیل تقسیم می‌شود:

ناحیه	دکان	استاد	کارگر	شاگرد	جمع
۱ ارگ	۳۵	۳۵	۱۱۴	۳۸	۱۸۷
۲ بازار	۴۱	۴۱	۵۱	۴۱	۱۳۳
۳ بالا خیابان و					
۴ پائین خیابان و	۹۰	۹۰	۱۷۹	۹۰	۳۵۹
۵ نوغان و غیره					
	۱۶۶	۱۶۶	۳۴۴	۱۶۹	۶۷۹

شماره ۵-۶ (پنجم و ششم) منتشره در (آبان و آذرماه ۱۳۰۸ ش مطابق نوامبر و دسامبر ۱۹۲۹ میلادی).

فهرست مندرجات:

۱. جنگ آینده بر علیه اتحاد جمهوری‌های شوروی سوسیالیستی و ژل ایران و رضاشاه در آن... س. هرمز، ص ۳-۲۳.

۲. کمپانی نفت انگلیس و ایران یا تکیه‌گاه قدرت نفتی بریتانیای کبیر، به قلم م. سنجانی، ص ۲۳-۴۳.

۳. سرمایه‌های خارجی در ایران: به قلم محمدزاده، ص ۴۰-۴۳.

۴. دهمین اجلاس کامل (پلنوم) کمیته اجرائیه کمینترن به قلم: واسیلو، ص ۵۰-۶۹.

۵. مسئله فلاح در ایران، به قلم: م. ساریان، ص ۶۹-۷۸.

۶. ایدالیزم یا ماتریالیزم! به قلم: س. ذ، ص ۷۸-۹۳.

۷. رباعیات... گوینده: ا. کارگر، ص ۹۳.

۸. مرده شور هم گریه می‌کند! به قلم: ب. ش. ص ۹۴-۱۰۱.

۹. مسئله مستشاران در مملکت پهلوی، به قلم: گ. مهدی، ص ۱۰۱.

۱۰. ادبیات گوینده ابوالقاسم لاهوتی، ص ۱۱۰-۱۱۲.

۱۱. کنگره دوم اتفاق ضدامپریالیستی، به قلم طهرانسکی، ص ۱۱۲-۱۲۰.

۱۲. مکتوب از تهران، شورش اخیر ایلات، به قلم حسین‌زاده، ص ۱۲۰-۱۳۲.

(خرداد و تیرماه ۱۳۰۸ مطابق ژوئن و ژوئیه ۱۹۲۹)

ستاره سرخ

(مجله ماهیانه)

ارگان کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی
قیمت اشتراك:

سالیانه	در ایران ۳ تومان	در خارجه ۳ دلار
تک شماره	» ۲ قران ۱۰ شاهی	» ۰.۲۵
دو شماره‌ای	» ۵	» ۰.۵۰

B. Blaustein
Wien VIII, Postfach 65

آدرس اداره:

فهرست اسامی برخی از انتشارات فرقه کمونیست ایران در وین
۱. مسئله اراضی در ایران، ص ۱۳۲.

۲. پروگرام عملیات فرقه کمونیست ایران، ص ۱۳۲ شماره ۵-۶.

۳. کنگره دوم فرقه کمونیست ایران، ص ۱۳۲، شماره ۵-۶.

۴. پروگرام بین الملل کمونیستی، ص ۱۳۲، شماره ۵-۶.

چنین به نظر می آید که سال اول در مجموع بیش از ۶ شماره منتشر نشده و سال دوم با شماره ۷-۸ که در (فروردین ماه ۱۳۰۹ مطابق آوریل ۱۹۳۰ میلادی) انتشار یافته است همان گونه که در پیش اشاره شد نگارنده در مجموع ۸ شماره این مجله را دیده ام که به معرفی آنها پرداختم اینک فهرست مدرجات شماره ۷-۸ را در زیر از نظر مراجعه کنندگان می گذرانم.

سال دوم: شماره ۷-۸ فروردین ماه ۱۳۰۹ مطابق آوریل ۱۹۳۰:

۱. سرمقاله بالشویک ایران (بدون نام نویسنده) شماره ۷-۸ مسائل اساسی فرقه کمونیست ایران در مبارزه برای حصول اتحاد کارگران و دهاقین و ایجاد حکومت رنجبری، ص ۳-۹.

۲. چرا ایران پور دروغ می گوید! چرا دولت ایران بر ضد اتحاد شوروی تبلیغات می کند، ص ۹-۳۰.

۳. احزاب و دستجات سیاسی در ایران به قلم: ر. پیامی، ص ۳۰-۵۰.

۴. فریاد کارگران محبوس از محبس های ایران، به قلم: ا. سیاوش، ص ۵۰-۵۸.

۵. به عموم تشکیلات و افراد فرقه کمونیست ایران به قلم اعضای کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران، ص ۵۸-۶۲.

۶. به عموم افراد فرقه کمونیست ایران. از طرف کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران، ص ۶۲-۶۷.

۷. تصمیمات دومین اجلاس عمومی کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران، راجع به

عملیات بیوروی سیاسی بهمن ماه ۱۳۰۸ ش، ص ۶۸-۶۹.

۸. ادبیات کارگری، ابوالقاسم لاهوتی «غزل»، ص ۷۰-۷۱ (دو غزل).

۹. توپ و طیاره از: ا. کارگر، ص ۷۳.

۱۰. کارگران نفت جنوب انتحار می کنند. به قلم ق. ن، ص ۸۳-۸۸. چهار تصویر از منازل

کارگران ایرانی و روسا انگلیسی در آبادان در این نوشته آمده است.

۱۱. انگلو پُرشن اویل کمپانی و جزئیات آن. به قلم ح. ا، ص ۸۲-۹۱ در این نوشته

تصویر منظرة تصفيه خانه نفت آبادان آمده است.
۱۲. فهرست مندرجات شماره ۷-۸ شماره ۱-۲ سال دوم فروردین ۱۳۰۹ شمسی.

انتشارات فرقه کمونیست ایران

۱. مسئله اراضی در ایران.
 ۲. پروگرام عملیات فرقه کمونیست ایران
 ۳. کنگره دوم فرقه کمونیست ایران
 ۴. پروگرام بین الملل کمونیستی
 ۵. رهنمای شرق
 ۶. بیاننامه حزب کمونیست.
- مجله ستاره سرخ دارای مقالاتی است ارزنده که ظاهراً محصلین ایرانی مقیم اطیش و آلمان تحریر می کرده اند. اگر بخواهیم به مطالب تمام مقالات آن اشاره کنیم سخن به درازا می کشد. برای اینکه نموداری از مطالب این مقالات را در اختیار خوانندگان قرار دهیم. نمونه هایی از چند مقاله آن را در زیر می آوریم.

۵۱۷

«هیئت تحریریه که به نشر مجله ستاره سرخ مبادرت می کند خود را موظف می داند که مقالات و ملاحظاتی را درج کند که نه فقط راجع به حیات سیاسی و اقتصادی و عملیات استعماری امپریالیست های انگلیس در مملکت ما باشد بلکه مسائل نهضت بین المللی کمونیستی را هم تحت مطالعه و مباحثه قرار می دهد... در ضمن هیئت تحریریه مرتباً اطلاعات راجع به ایران و خصوصاً اینکه کارگران و زارعین و صنعتکاران و عموماً توده زحمتکش ایران چگونه کار و زندگی می کنند درج می نماید.»^۱

«سیاست امپریالیزم انگلیس در ایران معاصر راه ترقی در ایران: توسعه و پیشرفت سرمایه داری عصر حاضر صریحاً دارای صفت انحصاری است. تمرکز سرمایه در ممالک پیشرفته سرمایه داری به اندازه ای زیاد شده که غالباً یک رشته صنایع را می بینیم که در دست یک یا چند اتحادیه سرمایه داران صنعتی و بانکی واقع است.»^۲

«محدودیت بازارهای فروش و عدم کفایت مواد خام اغلب منجر به تقسیم قهری و جبری و تجدید تقسیم ممالک مستعمراتی موجود می شود.»^۳

۲. ستاره سرخ سال اول شماره ۱-۲ ص ۴-۷-۸

۱. ستاره سرخ، شماره ۱ و ۲ سال اول ص ۵

۳. همان مأخذ.

«به علاوه بدبختی و مصیبت ملت ایران در این است که ایران در سر راه بزرگترین مستعمره انگلیس یعنی هند واقع شده است. یک قرن تمام است که انگلیس با کمال احتیاط مواظب کلیه حرکات این گوهر گرانبهای تاج بریتانیا است. مخصوصاً بیشتر از راه ایران می‌شود به هند دسترس یافت بدین جهت اگر هند را از طرف ایران مدافعه و مستحکم نکند استثمار این مملکت سیصد میلیونی ابدی نخواهد بود.»^۱

«رابطه ایران با روسیه در عرض سالیان دراز و اواخر قرن نوزدهم متدرجاً ایران را داخل دایره اقتصادی دنیا کرد. احداث راه آهن از طرف روسیه تا سرحدات ایران این جریان را سریع‌تر ساخت و طبیعتاً شرایط مساعدی برای صدور مواد صنعتی و محصولات زراعی از ایران به بازارهای وسیع روسیه ایجاد نمود. مبادلات تجارتي با سرعت زیاد ترقی کرد و مرادف با این ترقی نفوذ بورژوازی تاجر دلال ایران هم روز به روز ترقی و توسعه یافت.»^۲

«انگلیس همین که فهمید با زور صرف نمی‌شود ایران را گرفت تصمیم نمود مثل بین‌النهرین و مصر دست‌نشانندگان خود را برای اداره مملکت پیش کشیده و به وسیله آنها متدرجاً ولی با متانت موقعیت خود را محکم نماید. کودتای سید ضیاءالدین (۲۳ حوت ۱۲۹۹) این خدمت را می‌بایست به امپریالیزم انگلیس می‌کرد ولی چون سید ضیاءالدین انگلوفیل معروفی بود یه زودی مفسور شده و ظایفی را که به عهده گرفته بود نتوانست انجام دهد. بدین جهت انگلیس تصمیم گرفت رضاخان را که تا آن وقت شخصیتش به هیچ کس معلوم نبود جانشین او نماید. امپریالیزم انگلیس از رضاخان خیلی توقع‌ها داشت که مهم آن سرکوبی نهضت انقلابی بود. که در آن وقت در تمام ایران دامن کشیده بود و دیگر استحکام تدریجی نفوذ اقتصادی و سیاسی انگلیس یعنی عملاً اجرای قرارداد ۱۹۱۹. این مقصد را رضاخان از دو راه می‌توانست به دست آورد. از طرفی از راه ایجاد قشون «ملی» و از طرف دیگر از راه ابراز دائمی احساسات «دوستی نسبت به اتحاد جماهیر شوروی و جلب توجه عناصر مترقی نسبت به خود و حاضر نمودن آنها برای همکاری با او»^۳. برای نیل بدین مقصود خود را جمهوری طلب نشان داده در نتیجه دورویی ماهرانه موجبات فریب دستجات منورالفکر را فراهم آورده بود و در باطن اما این کلمات راجع به «دوستی» و «جمهوری‌طلبی» عملاً حرف پوچ و بی‌معنی بوده و در حقیقت نفوذ انگلیس زیاد گردید. این دورویی ماهرانه تا پائیز سال ۱۳۰۴ شمسی

۲. همان مأخذ، ص ۷-۹.

۱. همان مأخذ.

۳. ستاره سرخ، سال اول شماره ۱-۲ ص ۹-۱۰.

مداومت داشت. در این وقت رضاخان به کمک انگلیس مؤسسات انقلابی را از میان برده و نقاب جمهوری‌طلبی را از روی داشته به تخت شاهنشاهی رسید.^۱

«منافع اقتصادی انگلیس مقتضی ایجاد "آرامش و سکونت" در ایران بود. انگلیس در اثر فشار توده ملت قشون اشغالی خود را از ایران برده و "ایجاد سکونت و آرامش" را به عهده رضاخان واگذار نمود. برای اجرای موفقیت‌آمیز این وظیفه و انحلال سریع اقدامات و عملیات انقلابی در نواحی مختلفه مملکت و مطیع ساختن فتودال‌های یاغی که زیر بار شناختن حکومت رضاخان نمی‌رفتند تقریباً در تمام نقاط حکام کشوری مبدل به حکام لشگری شدند و حکومت مرکزی نظامی ایجاد گردید.»^۲

«حکومت رضاخان بدون این دستگاه نظامی مرکزی یک روز هم نمی‌تواند وجود داشته باشد.»^۳

جا دارد به برخی از مسائل دیگر که در این مجله به آنها اشاره شده اشاره‌ای بکنم محمدزاده در مقاله‌ای که درباره مؤسسات خارجی در شماره ۵ و ۶ که در آبان و آذر ۱۳۰۸ انتشار یافته دارد که:

«سرمایه‌های خارجی در ایران، تجارتخانه‌های خارجی که در مملکت کار می‌کنند، تعداد مؤسسات اقتصادی و تجارتخانه‌های خارجه در ایران لاینقطع رشد و نمو می‌کند. این مؤسسات عبارتند از ادارات تجارتنی، صنعتی، مالی و حمل و نقل. قسمتی از مؤسسات مذکور مخصوصاً برای کار کردن در ایران تأسیس شده‌اند. ولی تجارتخانه‌هایی هم وجود دارد که در یک سلسله از ممالک شرق معامله کرده و در ایران دارای شعب از خود هستند. و علاوه برین یک سلسله از مؤسسات اقتصادی مذکور شعبه‌هایی مستعمراتی هستند که مرکز آنها در متروپول (ممالک صاحب مستملکه) بوده و امورات اساسی آنها در متروپول جاری می‌گردد.

بعضی از مؤسسات در مقیاس تمام مملکت کار کرده و در یک سلسله ایالات دارای شعبات می‌باشند ولی تجارتخانه‌هایی هم هستند که عملیات خود را در محل‌های معینی محدود می‌کنند.

مؤسسات خارجی در ایالات و نواحی مختلفه مملکت به شرح ذیل تقسیم می‌شود.»^۲

۲. همان مأخذ، ص ۱۰.

۴. شماره ۵ و ۶ (آبان و آذر ۱۳۰۸ ش)، ص ۴۳.

۱. همان، ص ۱۰.

۳. همان مأخذ.

۲	اصفهان	۶	۱۴	آذربایجان	۱
۸	شیراز	۷	۸	گیلان	۲
۲۹	همدان	۸	۱	قزوین	۳
۹	بوشهر	۹	۹	خراسان	۴
۱۲	خوزستان	۱۰	۴۳	تهران	۵

کلیه تا حدود ۳۵ مؤسسه اقتصادی خارجی با شعبات آنها در مملکت وجود دارد. ولی این صورت هنوز کامل نیست. هرگاه این مؤسسات را به شعبات کارشان جمع و بیان کنیم

ارقام ذیل به دست می آید.^۱

۲۳	مؤسسات صادرکننده قالی	۱
۷	مؤسسات صادرکننده روده	۲
۴	مؤسسات صادرکننده پنبه ابریشم	۳
۲	مؤسسات صادرکننده نفت	۴
۱۲	مؤسسات صادرکننده خرما، پوست های خز و غیره و کنیرا	۵
۶	کمپانی حمل و نقل داخله و خارجه	۶
۲	ادارات تلگراف	۷
۱۱	مؤسسات واردکننده اتومبیل	۸
۱	ماشین های فلاحتی	۹
۱	ماشین های خیاطی	۱۰
۸	منسوجات	۱۱
۶	لوازم تکنیک	۱۲
۵	تخم نوغان	۱۳
۵	امتنه لوکس	۱۴
۳۹	آنهايي که امتعه متنوع وارد می کنند	۱۵

۵۲.

هرگاه آنها را از روی ممالکی که مولد و منشاء سرمایه های آنها هستند دسته بندی کنیم این نکته مخصوص کشف می گردد که واسطه چي های ازمونه در ترقی معاملات و فعالیت سرمایه آمریکایی و تجار هند و عراق راجع به امتعه انگلیسی سعی و کوشش می کنند.^۲ اگر بخواهیم مطالب بسیاری را برای نمونه نقل کنیم مطلب طولانی می شود و از عهده یک شماره مجله بیرون امید است در فرصت مناسبی به بررسی مجموعه مقالات این نشریه پردازیم. زیرا مطالبی در این مجله آمده که از نظر شناخت اوضاع ایران در آن ایام بسیار مفید و ارزنده است. والسلام.

۱. ستاره سرخ، شماره ۵-۶ (آبان و آذر ۱۳۰۸ ش) ص ۴۳-۴۴.
 ۲. همان مأخذ.